

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

проф. Лазаренко Н.І.
05 _____ 2023 р.

ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ ДО АСПІРАНТУРИ зі Спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Освітньо-наукова програма: Освітні, педагогічні науки

Розробники:

Галузяк Василь Михайлович, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами;

Фрицюк Валентина Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами.

Рецензенти:

Штифурак В.Є., доктор педагогічних наук, професор, доктор педагогічних наук, професор, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ;

Шахов В.І., доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Програма вступного іспиту зі Спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки підготовки доктора філософії за освітньо-науковою програмою «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 Освіта / Педагогіка / В.М. Галузяк, В. А. Фрицюк. Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2023. 15 с.

Програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами

Протокол №9 від 5 квітня 2023 року

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму вступного іспиту зі Спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки розроблено відповідно до паспорта спеціальності, який відповідає восьмому кваліфікаційному рівню

Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії в галузі освіти «Освітні, педагогічні науки». Зміст програми передбачає виявлення обізнаності майбутніх аспірантів з досягненнями сучасної педагогічної науки з урахуванням надбань української педагогічної думки та шкільної практики; виявлення розуміння генезису педагогічних категорій, володіння основами теорії навчання та виховання, сучасними педагогічними технологіями та методологією науково-педагогічних досліджень.

Програма містить ключові питання загальної педагогіки, історії загальної педагогіки, історії української педагогічної теорії і практики. Програма розроблена у контексті нових вимог до підготовки аспірантів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Програму побудовано на основі міждисциплінарного підходу. Вона містить питання зі стратегічних напрямів модернізації сучасної системи освіти в Україні, євроінтеграції, сучасних інноваційних освітніх технологій тощо.

У програмі відображені основні вимоги до вступників в аспірантуру Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, що закінчили заклади вищої освіти і прослухали базові нормативні та спеціальні курси з педагогічних дисциплін. Основною вимогою до абітурієнтів є високий рівень педагогічної компетентності, культури, уміння застосовувати здобуті знання під час здійснення наукових досліджень.

Вступник на екзамені має розкрити основний зміст питань білета та додаткових питань, продемонструвавши при цьому:

- знання першоджерел і вміння використовувати їх зміст й основні ідеї під час аналізу педагогічних проблем;
- володіння змістом педагогічних принципів і категорій, вміння адекватно оперувати ними у процесі викладу теоретичного матеріалу;
- уміння аналізувати сутність педагогічних проблем і визначати шляхи їх розв'язання;
- уміння викладати та аргументувати власні погляди;
- готовність до проведення самостійних наукових досліджень в галузі педагогіки.

Вимоги до знань та умінь майбутніх аспірантів.

Майбутній аспірант повинен *знати*: історію становлення і розвитку педагогіки, педагогічні концепції, підходи та погляди вітчизняних і зарубіжних вчених на проблеми освіти та виховання; закономірності, концепції та перспективи розвитку педагогіки як науки і навчальної дисципліни; тенденції та перспективи розвитку освіти в Україні та у розвинутих країнах; шляхи забезпечення успішного розвитку особистості; нормативні та законодавчі документи про освіту.

Майбутній аспірант повинен *вміти*: послідовно і систематично розвивати вміння аналізувати вплив історичних, культурних, філософських, психологічних, економічних, соціальних чинників і підходів на специфіку формування вищої освіти в різних країнах світу; вільно оперувати педагогічними знаннями, використовувати досвід сучасного викладання педагогіки та інших дисциплін; визначати завдання педагогічної науки відповідно до замовлення суспільства у сфері освіти; застосовувати теоретичні й емпіричні методи педагогічного дослідження; практично використовувати методи створення навчальних планів і робочих програм у вищому навчальному закладі, враховувати динаміку розвитку змісту освіти; правильно обирати та застосовувати методи та методики науково-педагогічних досліджень.

Оцінювання відповіді вступника до аспірантури відбувається на підставі виявлення рівня його підготовленості до науково-пошукової й дослідно-експериментальної діяльності в галузі теорії педагогіки, ступеня й глибини розуміння ним педагогічних проблем і шляхів їх вирішення.

Критерії оцінювання знань під час складання вступного іспиту зі Спеціальності (011 Освітні, педагогічні науки):

ECTS – А (90-100 балів) ставиться, якщо під час відповіді на питання екзаменаційного білету продемонстровано професійну ерудицію у сфері науково-педагогічного дослідження, поінформованість щодо найбільш важливих педагогічних ідей, які висловлювалися в минулому та є предметом наукових дискусій сьогодні, володіння поняттєво-категоріальним апаратом сучасної педагогіки; виявлено науково-аналітичні здібності, здатність виокремлювати педагогічні факти, явища, події й описувати їх мовою педагогічної науки, використовувати теоретичні знання як основу й метод пізнання, бачити проблеми для здійснення актуальної науково-педагогічної діяльності, комбінувати знання для більш глибокого розуміння проблем і збагачення професійних знань. Відповіді на всі питання білету та додаткові запитання мають повний, ґрунтовний, вичерпний характер.

ECTS – В (82-89 балів) ставиться за умови, якщо в цілому розкрито зміст питань, показано загальну наукову ерудицію, науково-аналітичні здібності, проте не виявлено та не обґрунтовано сучасні проблеми в розвитку педагогіки, не розкрито власне бачення шляхів їх вирішення.

ECTS – С (75-81 балів) ставиться вступникові до аспірантури, який розкрив основний зміст питань, однак припустився окремих неточностей у трактуванні провідних науково-педагогічних категорій, концепцій та тенденцій розвитку освіти.

ECTS – D (67-74 балів) ставиться у випадку, якщо вступником не показано розуміння основних питань педагогіки та історії педагогіки, не розкрито зміст основних педагогічних понять, категорій, закономірностей і шляхів розвитку педагогічної науки.

ECTS – E (60-66 балів) ставиться за слабкі знання матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності їх викладу, немає відповіді на додаткові запитання.

ECTS – FX (35-59 балів) ставиться за незнання значної частини матеріалу, суттєві помилки у відповідях на основні та додаткові питання.

ECTS – F (1-34 балів) незнання фактичного матеріалу, відсутність відповіді.

Прийом вступних екзаменів проводиться відповідно до вимог чинного законодавства, нормативних документів Міністерства освіти й науки України. Екзамени відбуваються відповідно до затверджених програм вступних іспитів за білетами у формі співбесіди.

Для підготовки відповіді вступник використовує екзаменаційні листи, які після іспиту зберігаються в його особовій справі. Рівень знань оцінюється за національною шкалою та за шкалою ECTS. Стосовно кожного вступника заповнюється протокол екзамену, в якому фіксуються основні та додаткові питання, які були задані протягом екзамену з актуальних проблем педагогіки та історії педагогіки. У протоколі виставляються окремо оцінки відповідей на питання білету та загальна оцінка знань абітурієнта.

ПРОГРАМА ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

Педагогіка як наука. Предмет і завдання педагогіки, її основні функції та категорії. Система педагогічних наук: загальна педагогіка, вікова педагогіка, професійна педагогіка, спеціальна педагогіка, предметні методики, історія педагогіки, порівняльна педагогіка. Поняття андрагогіки, її об'єкт, предмет, завдання. Андрагогіка в системі педагогічних наук.

Місце педагогіки в системі антропологічних наук. Зв'язок педагогіки з психологією, фізіологією, соціологією, філософією та іншими науками. Педагогічна наука і практика.

Методологія науки. Рівні методології. Методологія педагогіки. Організація і проведення педагогічних досліджень. Типи педагогічних досліджень: описове, експериментальне. Етапи науково-педагогічного дослідження. Методи педагогічних досліджень. Спостереження. Метод експертних оцінок. Експеримент. Опитувальні методи: бесіда, інтерв'ю, анкетування. Якісні методи: аналіз результатів діяльності, документації, контент-аналіз. Методи математичного аналізу даних.

Розвиток, соціалізація і виховання особистості. Людина як біологічна істота. Поняття про особистість. Особистість як об'єкт і суб'єкт виховання. Структура особистості. Психічний розвиток і дозрівання. Фактори розвитку особистості. Роль спадковості у розвитку особистості. Вплив середовища на розвиток особистості. Фактори соціалізації особистості. Роль виховання у розвитку особистості. Роль активності в розвитку особистості. Самовиховання. Теорії розвитку особистості: біогенетичні, соціогенетичні, теорії взаємодії двох факторів, конвергенції, персоналістичні.

Педагогічний процес, його особливості, закономірності та принципи, структура (цільовий, мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольний-регулюючий, результативний компоненти). Виховання як особливий вид діяльності. Цілі педагогічного процесу: загальна мета, основні напрями виховання, завдання, оперативні цілі. Зв'язок між цілями і результатами педагогічного процесу.

Поняття мети виховання. Конкретизація в меті виховання ідеалів особистості, колективу суспільства. Виховний ідеал. Фактори, що впливають на формування мети виховання. Етапи конкретизації мети виховання. Напрями виховання: розумове, моральне, естетичне, національне, трудове, фізичне. Контроль і оцінка результатів навчально-виховного процесу. Питання мети та всебічного розвитку особистості в Державній національній програмі «Освіта», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті. Утвердження національної системи виховання. Національний тип особистості.

Учитель як суб'єкт педагогічного процесу. Специфіка педагогічної діяльності та її вимоги до особистості вчителя. Педагогічні здібності, особистісні якості педагога. педагогічне спілкування, його функції. Стилі педагогічного керівництва: авторитарний, демократичний, ліберальний. Стилі педагогічного спілкування. Авторитет учителя, умови його формування.

Етнопедагогіка як наука. Народна педагогіка. Методи етнопедагогічних досліджень. Загальнолюдський та національний компоненти етнопедагогіки. Структура етнопедагогіки як науки. Українська етнопедагогіка на сучасному етапі розбудови національної системи освіти. Народна педагогіка як сучасний ефективний засіб формування національної свідомості учнів, гуманізації та демократизації виховного процесу школи. Виховання патріота незалежної України — основна мета народної педагогіки сьогодні. Внесок українського народу в світову педагогічну культуру.

Характеристика нормативно-правової бази розвитку освіти в Україні.

ДИДАКТИКА

Поняття про дидактику. З історії її розвитку. Я.А. Коменський як засновник дидактики. Вагомий внесок Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Й. Гербарта, А. Дістервега, К.Д. Ушинського, Д. Дьюї у розвиток дидактики. Основні категорії дидактики: навчання, освіта і самоосвіта, мета, принципи, методи і форми навчання. Завдання дидактики на сучасному етапі її розвитку. Предмет та етапи становлення дидактики. Структура інструментальної сфери особистості (знання, уміння, навички, здібності).

Процес навчання. Структура навчання. Зв'язок між навчанням і пізнавальним розвитком особистості. Дидактичні системи: традиційна, педоцентрична. Сучасні дидактичні концепції. Особистісно орієнтовані концепції навчання.

Закони навчання: закон соціальної зумовленості цілей, змісту, форм та методів навчання; закон взаємозв'язку творчої самореалізації учня та освітнього середовища; закон взаємозв'язку навчання, виховання та розвитку; закон зумовленості результатів навчання характером освітньої діяльності учнів; закон цілісності та єдності освітнього процесу, залежність ефективності навчання від об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Мотивація учіння. Пізнавальний інтерес, умови його розвитку у навчанні.

Етапи та рівні засвоєння знань. Формування понять. Дидактичні основи формування умінь і навичок. Поняття про принципи навчання. Походження принципів навчання. Закономірності пізнавального розвитку особистості як наукова основа принципів навчання. Характеристика принципів навчання: принцип систематичності та послідовності; принцип наочності; принцип свідомості та активності учнів; принцип доступності; принцип міцності засвоєння знань, умінь і

навичок; принцип науковості; принцип зв'язку навчання з життям, теорії з практикою; принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів.

Поняття про цілі і зміст навчання. Компоненти змісту навчання: досвід пізнавальної діяльності, практичний досвід, досвід творчої діяльності, досвід ціннісного ставлення до дійсності.

Навчальні плани: базовий, типовий, робочий. Інваріантна і варіативна складова навчальних планів. Стандартизація змісту навчання. Державний стандарт змісту освіти. Навчальна програма. Способи структурної побудови навчальних програм: лінійний, концентричний, спіральний. Підручники і посібники. Вимоги до шкільного підручника.

Теорії змісту навчання: дидактичний матеріалізм, дидактичний формалізм, дидактичний утилітаризм, дидактичний екземпляризм.

Сучасні педагогічні проблеми раціональної організації навчального процесу, його теоретико-методичне забезпечення у нових типах шкіл. Вимоги до уроку у школах-гімназіях, ліцеях, коледжах, особливості уроків в авторських школах і школах-комплексах. Шляхи модернізації сучасних уроків у напрямку індивідуалізації та диференціації навчання.

Зв'язок між методами і засобами навчання. Різні підходи до класифікації методів навчання. Класифікації методів навчання.

Поняття про проблемне завдання і проблемну ситуацію. Типи проблемних ситуацій. Правила та способи створення проблемних ситуацій. Етапи розв'язання проблемного завдання. Оцінка ефективності проблемного навчання. Програмоване навчання. Типи програм і принципи їх побудови.

Типологія і характеристика засобів навчання. Використання комп'ютерів у навчанні. Критерії добору і поєднання методів навчання.

Поняття про технологію навчання. Особливості технології навчання. Технологія формулювання діагностичних навчальних цілей. Критеріальне оцінювання як основа технологічного навчання. Відтворюваний навчальний цикл: постановка загальної мети навчання, конкретизація загальної мети, діагностична оцінка знань і умінь учнів, застосування навчальних методів і процедур, оцінювання результатів навчання. Технологія повного засвоєння навчального матеріалу. Переваги і недоліки технологічного підходу до навчання.

Поняття про форму організації навчання. Історичний розвиток загальних форм організації навчання. Класно-урочна система навчання, її переваги і недоліки. Альтернативні системи навчання: мангеймська, батавська, Дальтон-план, план Трампа.

Індивідуалізація навчання та шляхи її здійснення: диференціація, індивідуалізація темпу навчання (акселерація, ретардація).

Урок як основна форма навчання у школі. Класифікація уроків. Типи уроків за дидактичною метою: урок вивчення нового матеріалу, урок вдосконалення знань, умінь і навичок, урок узагальнення і систематизації знань, контрольний урок, комбінований урок. Структура різних типів уроку. Загальнодидактична і методична підструктура уроку. Форми організації навчальної діяльності учнів на уроці: фронтальна, групова, індивідуальна. Способи організації групової навчальної діяльності учнів. Способи створення навчальних груп. Етапи підготовки вчителя до уроку. Аналіз уроку. Позаурочні та позашкільні форми організації навчання: домашня робота, семінар, екскурсія, факультатив, консультація, гурток.

Контроль навчання: функції і види контролю. Критерії оцінювання успішності учнів. Дидактичні вимоги до оцінювання успішності. Методи контролю навчання. Дидактичні тести, їх види. Переваги і обмеження дидактичних тестів. Форми тестових завдань: відкриті і закриті завдання. Етапи і вимоги до створення дидактичних тестів. Оцінювання навчальних досягнень учнів. Загальні критерії оцінювання успішності. Рівні навчальних досягнень учнів. Вимоги до перевірки і оцінювання успішності учнів.

Інноваційні напрями розвитку дидактики.

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ

Теоретико-методологічна основа виховання як особистісно-соціального явища в умовах подальшої розбудови суверенної, незалежної України. Зміст виховання як соціального явища.

Загальна мета виховання. Фактори досягнення мети виховання. Поняття про виховання як складову педагогічного процесу. Специфічні особливості виховання, його відмінності від навчання. Структура мотиваційно-ціннісної сфери особистості: потреби, інтереси, переконання, ціннісні орієнтації, установки, ідеали, ставлення, риси характеру. Етапи виховання.

Основні психологічні механізми виховання: ідентифікація, наслідування, емоційне обумовлення, мотиваційне опосередкування, конформність, вживання у соціальну роль, підтримання внутрішньої узгодженості поглядів, самоспостереження. Концепції виховання: директивна, прихованого (непрямого) впливу, виховання-сприяння. Закономірності виховання. Принципи виховання. Поняття про метод і прийом виховання. Класифікації методів виховання. історії розвитку методів виховання. Метод виховання в етнопедагогіці. Методи практичного життєвого досвіду. Методи, що засновуються на виховній силі слова. Стимулюючі методи. Методи самовиховання. Система моральних заохочень і покарань у навчальному процесі Києво-Могилянської академії. Прогресивні педагогічні ідеї братських шкіл, роль прикладу батьків і вчителів у вихованні.

Закон «Про освіту» (2017 р.). Особливості організації сучасного виховного процесу у сучасних загальноосвітніх навчальних закладах. Діагностика і вимірювання вихованості у педагогічному процесі (критерії, ступені, методи).

Виховання особистості в колективі як педагогічна проблема. Умови позитивного впливу колективу на особистість. Стадії розвитку дитячого колективу. Шляхи формування колективу.

Характеристика основних компонентів системи національного виховання. Концепція національного виховання. Принципи, закладені в основі української національної школи. Ідея гуманізації виховного процесу сучасної школи. Гуманітаризація освіти і демократизація виховного процесу.

Сім'я як важливий інститут виховання особистості. Педагогічні умови успішного сімейного виховання. Типові помилки сімейного виховання. Форми співробітництва школи і сім'ї у вихованні дітей. Роль дитячих і юнацьких самодіяльних організацій у вихованні молоді.

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Суб'єкти управління навчально-виховною роботою в закладі загальної освіти. Педагогічна рада, зміст і організація її роботи. Функції директора загальноосвітнього закладу та його заступників. Планування роботи загальноосвітнього закладу. Система внутрішнього контролю в загальноосвітньому закладі. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення управління освітніми системами. Загальна характеристика основних типів освітніх закладів. Сутність понять «управління», «керівництво», «менеджмент» в освіті. Структура управління загальноосвітнім закладом. Методична робота і планування в загальноосвітньому закладі. Завдання і зміст методичної роботи. Форми методичної роботи. Предметні методичні об'єднання. Шляхи самоосвіти вчителів. Атестація вчителя. Планування навчально-виховної роботи в загальноосвітньому закладі.

Система освіти в Україні. Принципи організації освіти в Україні. Правові основи освіти. Структура освіти в Україні. Типи освітніх закладів. Державні та місцеві органи управління освітою. Напрями реалізації багатоступеневої освіти в Україні. Державні стандарти освіти в Україні. Ліцензування та акредитація освітніх закладів в Україні.

ІСТОРИЧНІ ТИПИ ВИХОВАННЯ

Виховання в первісному суспільстві як історично перший тип виховання. Провідні концепції виникнення виховання: еволюційно-біологізаторська, психологічна, релігійна, соціологічна, соціокультурна. Характеристика виховання на різних етапах первісного суспільства. Виникнення організованих форм виховання і навчання.

Східний тип виховання. Педагогічні традиції давніх цивілізацій Сходу. Характеристика виховання в Давньому Єгипті, Давньому Ірані, Давній Індії, Давньому Китаї. Розвиток виховних традицій народів Близького і Середнього Сходу в епоху європейського середньовіччя. Формування ісламської традиції виховання.

Становлення західного типу виховання. Виховні традиції Давньої Греції і Давнього Риму як першоджерела розвитку західної педагогічної теорії і практики. Вплив Візантії на подальший

розвиток освіти. Характеристика виховання в Західній Європі в Середні віки та епоху Відродження.

Вітчизняний тип виховання. Характерні риси виховання і навчання дітей у давніх слов'ян. Загальна характеристика освіти і виховання в Київській Русі (X-XIII ст.). Вплив західної культури і цивілізації, особливо Візантійської, на їх становлення. Виховання і навчання в Україні в XIV-XV ст. Традиції сімейного виховання. Розвиток освіти в епоху Українського Відродження.

ВИХОВНІ СИСТЕМИ В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Спартанська система виховання, її мета, зміст, форми і методи виховання, навчальні заклади. Цілеспрямований, державний, суспільний, безперервний характер виховання. Афіїнська система виховання. Всебічний і гармонійний розвиток особистості як мета виховання. Головні принципи: змагальність, поетапність, орієнтованість на «сукупність добродійностей», демократичність. Особливості техніки шкільного навчання.

Релігійна традиція виховання (VI-XV ст.). Вплив церковної культури на розвиток освіти. Програма церковного навчання. Рівні середньовічної освіти. Основні шляхи виховання моральності. Навчальні посібники, керівництва, розмовники та інші засоби навчання.

Лицарське виховання. «Сім лицарських добродійностей» як основа змісту виховання лицаря. Система та основні традиції лицарського виховання.

Система виховання джентльмена (Дж. Локк). Високоосвічена, ділова людина як ідеал виховання. Основні складові системи: фізичне, моральне і розумове виховання. Головні засоби: приклад, праця, середовище. Орієнтація системи на врахування індивідуальних особливостей.

Система виховання в колективі. Колектив як інструмент розвитку особистості. Етапи розвитку колективу – основа його практичної організації. Закони розвитку колективу. Основні показники успішності виховання в межах даної системи: колективізм, працелюбність, дисциплінованість, відповідальність перед колективом, цілеспрямованість, переконаність, почуття гордості.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ОСВІТНІХ ІНСТИТУТІВ

Перші навчальні заклади Давнього Сходу. Державні школи Давнього Єгипту, зміст і форми їх роботи. Поступова спеціалізація навчання, створення професійних шкіл. Царські школи. Ступенева школа Давньої Індії. Сімейні школи. Мережа навчальних закладів Давнього Китаю.

Школа Давньої Греції. Центри навчання писців (Крит). Залежність характеру навчання від культури городів-полісів (держав) (VI-IV ст. до н.е.).

Освіта Давнього Риму: елементарна освіта (тривіальні школи), школи підвищеного типу (граматичні школи), школи риторів. Виховні центри – «колегії юнацтва». Шкільний канон.

Триступенева освіта Візантії: I ступінь – елементарна освіта; II ступінь – підвищена освіта; III ступінь – вища освіта.

Типи шкіл Київської Русі. Школи «учіння книжного», їх організація, зміст і методи роботи. Монастирські школи. Майстри грамоти.

Розвиток школи в Західній Європі в епоху раннього Середньовіччя. Станове сімейно-домашнє навчання (система учнівства, лицарське виховання). Церковні навчальні заклади: кафедральні і монастирські школи. Поява різних типів міських шкіл. Утворення перших університетів. Особливості їх роботи.

Еволюція освітніх інститутів Сходу в епоху Середньовіччя. Два рівні освіти в Ісламському світі. Приватні релігійні школи початкової освіти. Шляхи отримання вищого рівня освіти. Поява в XI-XII ст. нових навчальних закладів.

Розвиток мережі навчальних закладів у Західній Європі в епоху Відродження і Реформації. Школи елементарної освіти. Навчальні заклади підвищеної вищої освіти: міські латинські школи, гімназії (Німеччина) граматичні школи (Англія), коледжі (Франція), школи ієронімів (Німеччина, Нідерланди), двірцеві школи (Німеччина, Італія), школи ієзуїтів та ін.). Вища освіта. Мережа університетів Західної Європи XV-XVI ст.

Розвиток української національної системи освіти. Відображення особливостей Українського Відродження в розвитку різних типів навчальних закладів: католицьких шкіл,

міських (латинських) шкіл, уніатських шкіл, протестантських шкіл, братських шкіл. Прогресивна роль братських шкіл у становленні української освіти. Українські академії в Острозі (1576 р.), Києві (1615 р.) – перші вузи на території слов'ян. Києво-Могилянська колегія (1632 р.), а з 1701 р. – Академія, її роль у розвитку освіти, мистецтва, культури, науки.

Розвиток освітніх інститутів у Новий час. Навчальні заклади класичного типу в Західній Європі XVII-XVIII ст. Розвиток закладів початкової освіти. Благодійні та недільні школи для бідних (Англія). Католицькі початкові школи (Франція). Поява навчальних закладів нового типу – шкіл сучасної освіти.

Освітні реформи початку XVIII ст. в Україні і Росії. Організація державних шкіл різних типів. Зародження і розвиток професійної освіти. Заснування Академії наук і навчальних закладів при ній. Заснування Московського університету. Пріоритети шкільної політики II половини XVIII ст. Шкільні реформи початку XIX ст. Заснування Харківського і Київського університету. Їх структура, особливості розвитку. Утворення державної системи початкової, середньої і вищої освіти. Зміни в шкільній системі в II половині XIX ст.

Головні напрями розвитку школи Західної Європи в XIX ст. Специфічні і загальні риси початкової освіти країн Заходу. Виникнення нового типу навчальних закладів – вищої початкової школи. Становлення системи середньої освіти: неокласична гімназія, реальне училище і школа змішаного типу. Громадські заклади жіночої середньої освіти.

Розвиток школи в Новітній час. Загальні і характерні тенденції перебудови школи в Західній Європі та Америці в I половині XX ст. Спрямованість реформи на оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання, на формування творчого відношення дітей до навчання. Поява експериментальних навчально-виховних закладів – нових шкіл. Основні напрями розвитку зарубіжної школи в II половині XX ст. Реформи програм освіти. Поява у ведучих країнах масової середньої школи. Створення системи диференціації освіти і навчання. Навчання обдарованих і талановитих дітей. Компенсуюче навчання. Поява відкритих і альтернативних шкіл.

Розвиток вітчизняної освіти в XX ст. Шкільні реформи початку XX ст. Розширення мережі початкової освіти: сільські однокласні і двокласні училища, міські училища, церковно-приходські школи та ін. Поява вищих початкових училищ. Експериментальні навчально-виховні заклади. Стан освіти після 1917 р. Декрети про народну освіту. Система народної освіти України (1920), особливості розвитку її ланок, суперечності цього процесу. Положення про єдину трудову школу УСРР (1919р.). Кодекс законів про народну освіту в УРСР (1922 р.). Введення загальної обов'язкової початкової освіти (1930 р.). Введення єдиної системи народної освіти (1934 р.). Стан школи в роки Великої Вітчизняної війни (1941-45р.). Здійснення обов'язкової 8-річної освіти (1970 р.). Шкільна реформа 1984 р., її недоліки. Відродження національної системи виховання в період будівництва незалежної України.

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ СИСТЕМИ КІНЦЯ XIX – XX ст.

«Трудова школа». Діяльність перших типів трудових шкіл Німеччини, Швейцарії, Австрії. Школи за проектом Г. Кершенштейнера (Німеччина). Виховання як процес організації життя і діяльності дітей. Орієнтація на працю як елемент культури, самоврядування.

Орієнтація на інтерес і розвиток у процесі навчання і спілкування в умовах відсутності навчальних планів, класів і обов'язкового відвідування школи. «Дім дитини» М. Монтесорі (Італія). Монтесорі-освіта як система ефективної соціалізації особистості в умовах вільного виховання. Школа О. Нілла «Саммерхіл» (Англія) – школа «абсолютної свободи учнів». Школа для життя, через життя» О. Декролі (Бельгія) – «Ермітаж». «Центри інтересів» як основна ідея школи. Принципи організації діяльності: зв'язок з природою, контакт з сім'єю, врахування особливості розвитку мислення в навчанні. «Лабораторна школа» Д. Дьюї (США). Організація навчання шляхом наближення до життя і досвіду дитини. Урахування особливостей розвитку дитини в процесі навчання. «Вальфдорфська школа» (Р. Штайнер, Німеччина). Відкриття першої вільної вальфдорфської школи в 1919 р. в м. Штутгарті. Самоврядування, свобода, автономія від соціального світу, залучення батьків як основні характеристики школи.

Розв'язання завдань всебічного розвитку особистості засобами інтелектуальної духовної діяльності. Створення єдиної емоційно-естетичної основи навчання.

Школа, організована у відповідності з «методом проектів» (У. Кілпатрик, США, Б. Рассел, Великобританія, 1920-30-ті рр.). Навчальна програма як сукупність взаємопов'язаних дослідів. Свобода учнів у виборі занять, видів діяльності, змісту шкільної програми. Роль учителя. Школи, які працюють за «дальтон-планом» (Е. Паркхерст, США, 1920-30 рр.) Суть системи: виконання навчальної програми, розподіленої на контракти. Основні принципи: свобода дитини, взаємодія її з групою дітей, розподіл навчального часу. «Нова французька школа» С. Френе (Франція). Заснування початкової школи-інтернату в м. Піульї в 1935 р. Основні елементи «техніки Френе»: шкільна друкарня, шкільний кооператив, «вільні тексти», карточки-фішки, робоча бібліотека та ін.

«Павлівська середня школа» В.О. Сухомлинського (Україна). Система родинно-шкільного виховання. Використання надбань народної педагогіки. Методика роботи у «Школі радості». Шляхи виховання творчої особистості. Шляхи вдосконалення змісту освіти, забезпечення «радості розумової праці учнів».

«Відкриті школи» (Великобританія, поч. 1970-х рр.) Основні ідеї «відкритого навчання»: індивідуальний характер навчання (відмова від обов'язкових навчальних планів, програм, класно-урочної форми навчання, твердого розкладу, оцінної системи контролю); «інтегрований день», засіб відкриттів; вільний режим.

«Альтернативні школи». Поява перших альтернативних шкіл у США в сер. 1970-х рр. Їх особливості: застосування нетрадиційних методик навчання і виховання, акцент на гуманних відносинах учасників навчально-виховного процесу, на розвитку індивідуальних здібностей і творчого потенціалу. Негативне ставлення до енциклопедизму навчальних програм, збільшенню навчальних занять і домашніх завдань, посиленню дисципліни.

Приватні школи (90-ті рр. ХХ ст.) як апробація власних нетрадиційних програм навчання.

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕОРІЇ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ПЕДАГОГІВ XVII- IXX ст.

Педагогічна теорія Я.А. Коменського. Виділення педагогіки у самостійну галузь знання. Педагогічна концепція Я. Коменського як органічна складова його плану перебудови людського суспільства. «Велика дидактика» як підсумок попереднього розвитку теорії й практики навчання і виховання. Мета виховання. Принцип природовідповідності виховання. Вікова періодизація розвитку дітей та система шкіл за Я. Коменським. Зміст освіти і методи навчання. Організація процесу навчання. Трудове виховання в школі рідної мови. Моральне виховання та дисципліна в школі. Вимоги до вчителя. Значення Я. Коменського для наступного розвитку педагогіки та школи.

Педагогічні ідеї Ж.Ж. Руссо. Його соціальні погляди та відношення до сучасної йому культури. Концепція природного загальнолюдського виховання та її антисхоластичний характер. Педагогічний роман «Еміль, або Про виховання». Періодизація життя дитини та особливості виховання та навчання у кожний із вікових періодів. Роль праці у вихованні та житті людини. Проблема сімейного та суспільного виховання. Суперечливість педагогічних ідей Ж.Ж. Руссо. Історичне значення його ідей. Відображення та трансформація їх у педагогіці ХІХ ст.

Педагогічні ідеї та діяльність Й.Г. Песталоцці. Ідея розвивального навчання. Теорія елементарної освіти. Внесок Й. Песталоцці у розробку дидактики та методики початкового навчання дітей. Навчання та продуктивна праця у педагогічному досвіді Й. Песталоцці. Його думки про зміст і методи морального виховання. Вплив демократичних ідей Й. Песталоцці на розвиток педагогічної теорії та шкільної практики. Послідовники Песталоцці у Німеччині.

Педагогічна теорія Й. Гербарта. Філософсько-психологічне обґрунтування ним педагогіки як науки. Ідея виховую чого навчання. Консервативна сутність вчення Й. Гербарта про керування дітьми. Теорія багатоступеневого інтересу. Структура процесу навчання та його ступені. Зміст та методи морального виховання за Й. Гербартом. Діяльність послідовників Й. Гербарта.

РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ (друга половина XIX ст. – поч. XX ст.)

Концепція національної системи освіти М.П. Драгоманова. Рідна мова як основа національної освіти, її значення в розвитку особистості. М.П. Драгоманов про формування патріотизму, національної свідомості і самосвідомості. Вимоги до вчителя. «Народні школи» на Україні. П.О. Куліш про українську національну систему виховання. Роль народознавства у формуванні патріотизму молоді. П.О. Куліш про значення рідної мови для розвитку національного мислення. «ГраMATка», правопис «кулішівка».

Обґрунтування Б.Д. Грінченком національних основ освіти і виховання. «Мета народної школи». Патріотична спрямованість підручників для народної школи «Українського Букваря», «Української граматики», читанки «Рідне слово». Б.Д. Грінченко про вчителя. «Народні вчителі і українська школа». Характеристика стану народної освіти П.А. Грабовським. «Про розвиток шкільної освіти в Охтирському повіті Харківської губернії», «Дещо про освіту на Україні». Проблеми народного вчителя. Педагогічні погляди М.М. Коцюбинського щодо стану української національної освіти. Питання підготовки народного вчителя. Характеристика методів навчання і виховання. «Шкільна справа».

М.І. Костомаров про розвиток національної школи, навчання і виховання дітей рідною мовою. Значення міфології і фольклору народу у формуванні національної свідомості. І.Я. Франко про стан освіти, школи і педагогіки в Галичині. Освіта народу в Галичині. Мета і завдання виховання, зміст і методи навчання. Погляди на розвиток української національної системи виховання, народного вчителя. Педагогічні погляди Л. Українки. Наукове обґрунтування концепції національної школи С.Ф. Русової. С.Ф. Русова про зміст освіти, шляхи формування національної свідомості і самосвідомості, про підготовку національних педагогічних кадрів. Проблеми національної освіти, рідної мови як основи національного виховання та освіти в творчості І.І. Огієнка. М.С. Грушевський про національну школу, українську систему виховання. Обґрунтування положень про необхідність навчання рідною мовою. Розробка теоретичних основ діяльності народної школи Т.Г. Лубенцем.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Предмет і завдання педагогіки. Виникнення і становлення педагогіки.
2. Система педагогічних наук. Зв'язок педагогіки з іншими науками.
3. Методи педагогічних досліджень.
4. Учень як об'єкт і суб'єкт виховання. Структура особистості.
5. Роль біологічного фактору в розвитку особистості.
6. Роль соціального фактору в розвитку особистості.
7. Роль виховання у розвитку особистості. Натуралістична і технократична концепції виховання.
8. Теорії розвитку особистості.
9. Педагогічний процес, його структура.
10. Мета і завдання виховання. Ієрархія виховних цілей.
11. Моральне виховання учнів.
12. Трудове виховання і професійна орієнтація учнів.
13. Національне виховання учнів.
14. Естетичне виховання учнів.
15. Фізичне виховання учнів.
16. Вимоги до особистості вчителя. Педагогічні здібності.
17. Педагогічне спілкування, його функції. Стили педагогічного спілкування.
18. Авторитет учителя та умови його формування.
19. Поняття про дидактику, її функції і завдання. Виникнення і розвиток дидактики. Актуальні проблеми сучасної дидактики.
20. Дидактичні системи.

21. Процес навчання, його структура та етапи.
22. Зв'язок між навчанням і пізнавальним розвитком особистості.
23. Принципи навчання, їх характеристика.
24. Мотивація учіння, дидактичні умови її формування.
25. Зміст освіти. Навчальний план, навчальна програма, підручник, посібник.
26. Таксономія навчальних завдань.
27. Теорії змісту освіти.
28. Етапи та рівні засвоєння знань.
29. Метод і прийом навчання. Класифікація методів навчання. Вибір оптимальних методів навчання.
30. Словесні, наочні та практичні методи навчання.
31. Класифікація методів навчання за характером пізнавальної діяльності учнів.
32. Правила і способи створення проблемних ситуацій у навчанні.
33. Метод проектів: сутність, типи, умови ефективного застосування.
34. Програмоване навчання. Типи програм і принципи їх побудови.
35. Типологія і характеристика засобів навчання. Використання комп'ютерів у навчанні.
36. Поняття про технологію навчання. Основні характеристики технології навчання.
37. Технологія повного засвоєння навчального матеріалу.
38. Контроль навчання, його функції і види.
39. Методи контролю навчання. Тести успішності. Форми тестових завдань.
40. Критерії оцінювання та рівні навчальних досягнень учнів. Вимоги до оцінювання успішності.
41. Форми організації навчання. Історичний розвиток форм навчання.
42. Індивідуалізація та диференціація навчання.
43. Урок як основна форма організації навчання у сучасній школі. Типологія і структура уроків.
44. Форми організації навчальної діяльності учнів.
45. Виховання як складова педагогічного процесу, його особливості. Етапи виховання.
46. Моделі виховання: директивна, непрямого виховного впливу, виховання-сприяння.
47. Вихованість особистості. Показники та методи діагностування вихованості учнів.
48. Принципи виховання, їх характеристика.
49. Метод і прийом виховання. Класифікація методів виховання.
50. Методи виховання через вплив на свідомість вихованця.
51. Методи виховання через вплив на підсвідомість вихованця.
52. Методи виховання через організацію діяльності та поведінки вихованців.
53. Методи оцінювання і корекції поведінки вихованців.
54. Форма виховання. Типологія форм виховання, їх характеристика. Технологія підготовки і проведення виховного заходу.
55. Колектив, його ознаки та етапи розвитку. Педагогічне керівництво формуванням дитячого колективу.
56. Виховання особистості в колективі як педагогічна проблема. Розробка теорії колективного виховання.
57. Самовиховання як фактор розвитку особистості. Організація самовиховання учнів.
58. Роль сім'ї у розвитку особистості. Умови ефективного сімейного виховання. Стили сімейного виховання та їх вплив на особистісний розвиток дітей.
59. Виховання школярів у дитячих і молодіжних самодіяльних організаціях.
60. Поняття про важковиховуваність. Типи важковиховуваних дітей. Корекція важковиховуваності.
61. Становлення і розвиток типів виховання: виховання в первісному суспільстві; східний тип виховання; західний тип виховання; вітчизняний тип виховання.
62. Виховні системи в історії освіти (спартанська, афінська, релігійна традиція виховання, лицарське виховання).

63. Педагогічна система Дж. Локка. Праця «Думки про виховання».
64. Система виховання в колективі.
65. Становлення та розвиток освітніх інститутів: перші навчальні заклади Давнього Сходу, Давньої Греції, Давнього Риму та Візантії.
66. Розвиток освіти та педагогічної думки у Київській Русі.
67. Відображення особливостей Українського Відродження в розвитку різних типів навчальних закладів: католицьких, міських (латинських) шкіл, уніатських шкіл, протестантських шкіл, братських шкіл.
68. Розвиток освітніх систем у Західній Європі в епоху Відродження та Реформації.
69. Розвиток концепції української національної системи освіти (другої пол. ХІХ.-поч. ХХст.)
70. Розвиток вітчизняної освіти в ХХ ст.: шкільні реформи початку ХХ ст., введення єдиної системи народної освіти (1934 р.); здійснення обов'язкової 8-річної освіти (1970 р.), шкільна реформа 1984 р.
71. Інноваційні освітні заклади кінця ХІХ ст.: «Трудова школа» (Г. Кершенштейнер); «Школа вільного виховання» (М. Монтесорі, О. Нілл); «Школа для життя через життя» (О. Декролі); «лабораторна школа» (Д. Дьюї).
72. Інноваційні освітні заклади кінця ХІХ – поч. ХХ ст.: «Вальдорфська школа» (Р. Штайнер); «Нова французька школа» (С. Френе); «Павлиська середня школа» (В. Сухомлинський).
73. Педагогічна концепція Я.А. Коменського. Праця «Велика дидактика».
74. Педагогічні погляди Ж.-Ж.Руссо. Роман-трактат «Еміль, або про виховання».
75. Педагогічна діяльність та погляди Й.Г. Песталоцці. Праця «Як Гертруда виховує своїх дітей».
76. Педагогічна система А. Дістервега. Праця «Керівництво до освіти німецьких вчителів».
77. Педагогічна система І.Ф. Гербарта.
78. Концепція національної системи освіти М.П. Драгоманова. Праця «Народні школи на Україні».
79. П.О. Куліш про українську національну систему виховання та значення рідної мови для розвитку національного мислення. Праця «Граматики».
80. Обґрунтування Б.Д. Грінченком національно-патріотичних засад освіти і виховання. Праця «Мета народної школи».
81. М.М. Коцюбинський про стан української національної освіти та підготовку народного вчителя. Праця «Шкільна справа».
82. І.Я. Франко про стан освіти школи і педагогіки в Галичині.
83. Наукове обґрунтування концепції національної школи С.Ф. Русовою. Праця «Нова школа».
84. М.С. Грушевський про національну школу, українську систему виховання. Праця «Про українську мову і українську школу».
85. Освітня діяльність і педагогічні погляди Г.С. Сковороди.
86. Педагогічна діяльність та ідеї М.І. Пирогова. Стаття «Питання життя».
87. Педагогічна система К.Д. Ушинського. «Людина як предмет виховання».
88. Педагогічні ідеї та діяльність Г. Ващенка. «Виховний ідеал».
89. Педагогічна діяльність і літературно-педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського. Праця «Павлиська середня школа».
90. Педагогічні погляди Л. Українки та їх відображення у праці «Школа».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Акімова О.В., Волошина О.В. Історія педагогіки (у мнемокартах і таблицях). Вінниця: «Нілан», 2017. 112 с.
2. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О.А., Русол В. М. Педагогіка. Навчальний посібник. Львів: Новий світ-2000, 2018. 567 с.
3. Галузяк В.М., Сметанський М.І., Шахов В.І. Педагогіка: навчальний посібник. Вінниця: «Нілан», 2017. 256 с.
4. Задорожна-Княгницька Л. В. Історія педагогіки: навчальний посібник для студентів. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 364 с.
5. Козловський Ю. М., Ортинський В. Л., Дольнікова Л. В. Педагогіка: підручник / Нац. ун-т "Львів. політехніка". Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2020. 371 с.
6. Методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни «Педагогіка загальна» / Укладач Т. С. Гужанова. Житомир, 2019. 46 с.
7. Педагогіка вищої школи: підручник / В. П. Головенкін; КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
8. Петровська Т.В. Педагогіка. Дидактичні матеріали. Навчальний посібник. 2018. 180 с.
9. Семенова А. В. Професійна педагогіка: Підручник (рекомендовано ІВО НАПН України). / Авт.: А. В. Семенова, О. В. Грабовський, Л. В. Коломієць, О. С. Савельєва, В. Ф. Яні; за заг. ред. А. В. Семенової. Одеса: Бондаренко М. О., 2019. 562 с.
10. Семенова А. В., Мельник С. М. Мистецтво мовлення сучасного педагога: навчальний посібник. Одеса: Бондаренко М. О., 2019. 308 с.
11. Супрун М. О. Педагогіка: Підручник. К.: КДА, 2018. 400 с.

Додаткова

1. Березюк О. С., Власенко О. М. Дидактика: теорія і практика: навч.-метод. посіб. / Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка, Навч.-наук. ін-т педагогіки. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 255 с.
2. Ваховський Л.Ц. Історія педагогіки як інтелектуальна історія. Освіта та педагогічна наука. 2019. № 2 (171). С. 69-76.
3. Джурило А. П., Глушко О. З., Локшина. О. І. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США: моногр. НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2018. 191 с.
4. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва: навч.-метод. посіб. / Упоряд.: Воротникова І.П., Чайковська Н.В. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.
5. Дубасенюк О.А., Самойленко О.А. Основи андрагогіки (для фахівців у галузі освіти дорослих): навч.-метод. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 175 с.
6. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник. Вид. 3-тє, перероб. і допов. Київ: Ліра-К, 2016. 607 с.
7. Марушкевич А. А., Спіцин Є. С., Кошечко Н. В. Педагогіка (у структурно-логічних схемах та таблицях): навч. посіб. Київ: Компринт, 2020. 90 с.
8. Педагогіка: хрестоматія: для здобувачів вищ. освіти / уклад.: Є. М. Суліма, С. О. Деніжна, І. О. Петухов; Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2021. 421 с.
9. Петровська Т. В. Педагогіка. Дидактичні матеріали. Вид. 2-е, без змін. Київ: Олімпійська література, 2019. 178 с.
10. Пономарьова Г., Репко І., Одарченко В. Практикум з педагогіки: навч. посіб.; Департамент науки і освіти Харків. облдержадмін., Комун. закл. "Харків. гуманітар.-пед. акад." Харків. облради. Харків: Ексклюзив, 2016. 244 с.
11. Практикум з педагогіки / Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка; (за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 545 с.

12. Розман І. Проблема персоніфікації розвитку зарубіжної освіти і педагогічної думки: досвід української педагогічної компартивістики. Молодь і ринок. 2018. №11 (166). С. 109-113.

13. Хайруддінов М. А. Теорія та практика відкритого навчання. Практикум із загальної педагогіки : навч.-метод. посіб. / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Київ : Слово, 2019. 134 с.

14. Шулигіна Р. А. Педагогіка : навч.-метод. посіб. ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Суми : Університетська книга, 2017. 143 с.

Інтернет-ресурси

1. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnpb.gov.ua/>

2. Конспект лекцій. Педагогіка [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/784/>

3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>

Затверджено на засіданні кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами

протокол №9 від 5 квітня 2023 року

Голова фахової комісії

_____ **Галузяк В. М.**